

УДК: 374:[061.2](4)«19/20»

ІГОР ФОЛЬВАРОЧНИЙ, канд. пед. наук, доцент
м. Київ, Україна
E-mail: igor.folv@gmail.com

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПРОБЛЕМА ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

АНОТАЦІЯ

Розглянуто проблему освіти дорослих у контексті глобалізації. Здійснено аналіз науково-педагогічної літератури, присвяченої вивченню окремих аспектів просвітницької діяльності у сфері освіти дорослих. Досліджено проблематику розвитку й діяльності громадських інституцій, яка аналізується у широкому контексті «глобалізації» та розглядається у вигляді можливостей і перешкод для роботи «третього сектору». Підкреслено тенденцію поглиблення міжнародного співробітництва громадських організацій у сфері освіти дорослих, що посилює їхню взаємозалежність та конкуренцію. Висвітлено історико-педагогічні аспекти проблеми просвітницької діяльності у сфері освіти дорослих. При цьому основний акцент зроблено на соціальній проблематиці цього питання (проблемі соціального захисту особистості, необхідності системного вирішення цілого ряду актуальних соціально-спрямованих проблем в сфері освіти, напрямках розвитку соціального вектора просвітницької діяльності). Проаналізовано особливості інтернаціоналізації просвітницької діяльності в сфері освіти дорослих, теоретико-методологічні аспекти дослідження цієї проблематики та міжнародні вимоги до діяльності громадських організацій. З'ясовано, що важливе значення для обґрунтування стратегії розвитку освіти дорослих має вивчення стану й перспектив глобального та національного розвитку соціально-економічної сфери. Обґрунтовано необхідність подальшого висвітлення історико-педагогічних аспектів проблеми просвітницької діяльності у сфері освіти дорослих та соціальної проблематики цього питання.

Ключові слова: просвітницька діяльність, глобалізація, освіта дорослих, міжнародне співробітництво.

ВСТУП

У ХХІ ст. глобалізаційні процеси формують нове інформаційне середовище і цим сприяють новому якісному рівню розуміння важливості й значення просвітницької роботи в діяльності громадських інституцій у сфері освіти дорослих. Модернізуються існуючі та формуються нові напрями і методи світової компаративістики, що суттєво впливає на трансформацію простору компаративних досліджень у цій галузі.

Значно розширюється сфера діяльності громадських інституцій: від реагування на надзвичайні ситуації в світі, розбудови демократії, вирішення конфліктів, роботи в галузі прав людини до культурного збереження охорони навколишнього середовища, аналізу політики, проведення наукових досліджень та надання прогностичної й експертної інформації. Відповідно на сучасному етапі посилюється актуальність наукової проблематики просвітницької діяльності європейських громадських інституцій (асоціацій, товариств, організацій у сфері освіти дорослих), зумовлена передусім необхідністю її активізації для подолання негативних тенденцій глобалізації – зростання безробіття серед молоді та дорослих людей, зниження рівня матеріальних

можливостей населення нашої держави. Разом з тим, ця проблематика в цілому поки що не знайшла достатнього відображення в педагогічній науці.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Тому мета цієї статті полягає у розгляді проблеми діяльності європейських громадських організацій у сфері освіти дорослих та визначенні її особливостей у європейському вимірі з позиції глобального впливу на формування громадянського суспільства.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

За останні роки суттєво активізувався інтерес до історико-педагогічних та порівняльно-педагогічних аспектів досліджень у сфері освіти дорослих, які аналізуються та висвітлюються такими європейськими науковцями, як П. Армстронг (P. Armstrong), В. Бах (W. Bax), В. Бередей (G. Bereday), Д. Бойер (D. Boyer), М. Боукувалас (M. Boucouvalas), Р. Брокер (R. Brockett), А. Брон (A. Bron), С. Брукфілд (S. Brookfield), П. Джарвіс (P. Jarvis), Р. Каффарелли (R. Caffarella), Г. Конті (G. Conti), Й. Райшманн (J. Reischmann), Т. Тойвіайнен (T. Toivainen).

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Проблематика розвитку й діяльності громадських організацій аналізується у широкому контексті «глобалізації», яка розглядається у вигляді можливостей та перешкод для роботи «третього сектору». Так, Т. Морріс-Судзукі відзначає, що «громадські організації можуть проводити зміни, але для цього вони повинні ефективно працювати, щоб підтримувати існуючі соціальні та політичні трансформації в суспільстві [6, с. 63–84].

На думку Ф. Альтбаха, глобалізацію необхідно розглядати в контексті економічних і наукових тенденцій, які є частиною реальності ХХІ ст. [1, с. 290–305].

Досвід європейських країн у сфері розвитку громадянського суспільства на засадах орієнтації на громадянські цінності у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. відображає глобальну стратегію громадського вектору розвитку освіти дорослих. Серед провідних тенденцій варто відзначити поширення явищ інтернаціоналізації в умовах глобалізованої економіки, появу наднаціональних економічних і політичних структур (ЄС, Ради Європи, Європейського Парламенту), усвідомлення глобальних гуманітарних проблем, процес формування громадянського суспільства.

Аналізуючи теоретичні і практичні аспекти сучасної глобалізації та розвитку сфери освіти дорослих у країнах ЄС, П. Джарвіс дійшов висновку, що створення відповідної оновленої теоретичної бази розвитку сфери освіти дорослих дозволить глибше усвідомити проблему мобільного соціального впливу, який здійснюється на освітні та громадські установи в результаті глобалізації. Для досягнення цього П. Джарвіс пропонує модель глобалізації, яка будується на основі поєднання теоретичних аспектів і факторів практичних змін [3, с. 249–257]. На його думку, глобалізація використовується в різних сенсах, і цей процес має величезний вплив на структури систем неформальної освіти у кожній країні. Саме тому в дослідженнях у сфері освіти дорослих необхідно враховувати глобальні процеси і визнавати міжнародні, національні та місцеві реакції на них.

Розглядаючи теорію глобалізації, П. Джарвіс піддає аналізу національні системи освіти дорослих і розробляє теоретичну модель для порівняльного вивчення освіти. Виходячи з цього, він пропонує різні теорії глобалізації (імперіалістичну і неоімперіалістичну; модернізаційну та неоеволюційну; неомарксистську; теорію нового міжнародного поділу праці) та способи розробки теорії [2, с. 19–27].

У своїх дослідженнях у сфері освіти дорослих дослідник підкреслює, що освіта дорослих – це унікальна комбінація елементів знань різних мислителів, чиї праці є внеском у те, що ми називаємо «знанням у сфері освіти дорослих». На його думку, саме освіта дорослих повинна насамперед навчати людей активності. Так, його теорія базується на тому, що великі держави боролися за нові ринки і можливості для розширення свого політичного, культурного та економічного впливу. Модернізаційний підхід припускає, що слаборозвинені товариства обмежені своїми традиціями, тоді як сучасне суспільство здатне рости і розвиватися лише завдяки новаторам. У певному сенсі всі ці теорії, на думку П. Джарвіса, визнають центральну роль економічних інститутів суспільства у процесі глобалізації [2, с. 12–23].

Враховуючи глобалізацію як проблему сучасного людства, західноєвропейські країни постійно оновлюють та вдосконалюють зміст, методи і форми просвітницької діяльності в сфері освіти дорослих. Така діяльність орієнтована на ефективну підготовку людей до життя в сучасних інформаційних умовах постіндустріального, інформаційного суспільства, розширення масштабів міжкультурної взаємодії, виявлення глобальних соціально-спрямованих проблем демократизації життя суспільства. Йдеться про зростання соціальної активності людей літнього віку засобами участі їх у діяльності громадських інституцій, розширення і правову регламентацію соціальної політики на наднаціональному рівні, необхідність протистояти новим викликам і ризикам, процесам глобалізації.

Соціально-економічні перетворення у глобальному вимірі на початку XXI ст., нові орієнтири розвитку економіки, політики, соціальної та культурної галузі кардинально змінили вимоги до просвітницької діяльності в сфері освіти дорослих, суттєво підвищили її роль у модернізації суспільства. Особливої актуальності набуло це завдання у зв'язку з європейськими тенденціями: глобалізацією освітніх процесів, посиленням суб'єктної ролі особистості, зростанням джерел інформації, прискоренням науково-технічного прогресу.

У сучасному глобалізованому світі, в умовах становлення постіндустріального суспільства, зростає значення міжнародних конференцій ЮНЕСКО як основи ефективної взаємодії освіти, держави і громадськості. У Програмі розвитку ООН інтегральний індекс людського розвитку вимірюється через індекс досягнутого рівня освіти. Саме тому підкреслюються нові можливості для самореалізації людини протягом життя, розвитку особистісного і фахового рівня та внеску порівняльно-педагогічних підходів до аналізу цих явищ.

Всеохоплююча глобалізація зумовлює поглиблення міжнародного співробітництва громадських інституцій у сфері освіти дорослих, що посилює їхню взаємозалежність та конкуренцію. Глобалізація продовжує ставити перед Європейським Союзом нові соціальні проблеми. Так, наприклад, кожному громадянину необхідне широке коло компетенцій, щоб гнучко адаптуватися до сучасного світу. Відповідно неформальна освіта дорослих відіграє провідну роль у забезпеченні можливості оволодіння громадянами ключовими компетенціями, необхідними для: спілкування рідною та іноземними мовами; здобуття математичної грамотності та базових компетенцій у науці і технологіях, соціальних та громадських компетенцій; формування комп'ютерної грамотності; засвоєння навичок навчання; вироблення відчуття новаторства і підприємництва, здатності проявляти себе у культурній сфері.

Однією з причин зазначеного є те, що, починаючи з 1989 року, Європа суттєво змінилася. Поява нових соціально-спрямованих проблем глобалізації стала кінцем ери національних держав. Йдеться передусім про глобальне потепління, генетичну

інженерію, розвиток ядерної енергетики. Це означає, що глобальна проблема самоідентифікації громадських інституцій потребує більш цілеспрямованих зусиль, ніж раніше. Глобальна економіка стала новою реальністю, оскільки національні, регіональні та локальні економіки залежать від динаміки глобальної економіки та ринкових відносин. Ознаками її стало широке використання інформаційних технологій у навчанні, що радикально полегшило доступ до віддалених навчальних ресурсів.

Значний інтерес представляє австрійський досвід розвитку громадянської освіти, основними завданнями якої є: забезпечення знань про систему та організацію політичного, культурного й економічного життя; розвиток здібностей у сфері політичної, культурної та економічної освіти; сприяння розвитку особистісної відповідальності за формування суспільства. Завдання просвіти дорослих полягають у роз'ясненні дорослим людям особливостей європейської інтеграції, глобалізації, процесів модернізації та індивідуалізації навчання.

У Данії дослідницьку діяльність у сфері освіти дорослих забезпечують громадські організації. Освіта дорослих у Німеччині відображає цілі, засоби, методи, маркетингові інструменти й інтереси відповідних цільових груп. В Угорщині активно розвивається неформальна освіта саме завдяки неурядовим організаціям. Розвиток громадянської активності в Польщі, Румунії та Словенії асоціюється з політичним плюралізмом, посиленням ролі громадянського суспільства.

Визначальним у цьому контексті є комплекс результативного виконання системою освіти дорослих певних функцій (правової, економічної, соціальної, культурологічної, педагогічної, соціально-психологічної та інших), а також нормативних повноважень і компетенцій. Важливе значення тут мають:

- системно-інтеграційний механізм, процедури і чинники збереження, розвитку й удосконалення освіти дорослих як національної системи;
- системно-комунікативний механізм, що визначає взаємозв'язки системи освіти дорослих з зовнішніми системами, населенням, владними структурами, іншими галузевими органами управління, організаціями [5, с. 8].

Аналізуючи наслідки глобалізації економіки, зарубіжні аналітики дійшли висновку про життєву необхідність адекватного використання всіх людських ресурсів, оскільки глобальна економіка має надзвичайний вплив на організацію і зміст неформального навчання. Тому більшість учених світу та освітні установи поступово стають частиною ринку, продаючи знання як товар, і все більш реорганізуються у підприємства, які зайняті маркетингом свого товару і вступають у конкурентну боротьбу.

Сучасна сфера освіти дорослих в європейських країнах – своєрідна характеристика громадської протидії процесу глобалізації освіти у ХХІ ст. Тому суттєвого перегляду потребує традиційне ставлення до навчання дорослої людини та актуалізація міжнародного досвіду міждисциплінарних досліджень у цій сфері [4].

У зв'язку з масовим використанням глобальних мереж Інтернет наприкінці ХХ ст. інформаційні впливи в європейських країнах почали набувати глобального міжнародного значення. На сучасному етапі помітно посилилися інтеграційні процеси у національних європейських системах освіти, що вплинуло на зміну їх структури, появу регіональних і загальносвітових моделей освіти дорослих та неформальної освіти. Глобалізація поступово стає об'єктивним процесом, незалежним від окремих держав.

ВИСНОВКИ

Отже, визначальний вплив на системи соціального захисту в країнах ЄС мають сучасні глобальні тенденції. Це викликає необхідність пошуку нових шляхів для

досягнення оптимального співвідношення між економічними і соціальними складовими суспільного розвитку, які дозволили б уникнути конфлікту між пріоритетами економічного розвитку і принципами соціальної справедливості.

Саме тому мова йде про подальше висвітлення історико-педагогічних аспектів проблеми просвітницької діяльності у сфері освіти дорослих та соціальної проблематики цього питання (проблеми соціального захисту особистості, необхідності системного вирішення цілого ряду актуальних соціально-спрямованих проблем в сфері освіти, напрямів розвитку соціального вектора просвітницької діяльності, а також особливостей інтернаціоналізації просвітницької діяльності в сфері освіти дорослих (теоретико-методологічних аспектів дослідження цієї проблематики та міжнародних вимог до діяльності громадських організацій).

Важливе значення для обґрунтування стратегії розвитку освіти дорослих має вивчення стану і перспектив глобального та національного розвитку соціально-економічної сфери, оскільки багатоаспектні чинники впливають на розвиток, а організаційно-правові, економічні, освітянські й управлінські фактори сприяють таким якісним змінам, як розвиток економіки, скорочення кількості працюючих у виробництві, збільшення кількості зайнятих у сфері обслуговування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Altbach Ph., Knight J. Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities / Ph. Altbach, J. Knight // *Journal of Studies in International Education*. – 2007. – № 11. – P. 290–305.
2. Jarvis P. Active citizenship and the learning society. Helsinki / P. Jarvis // *Lifelong learning in Europe*. – 2002. – Vol. 7. – № 1. – P. 12–27.
3. Jarvis P. Global Trends in Lifelong Learning and the Response of the Universities / P. Jarvis // *Comparative Education*. – 1999. – Vol. 35. – № 2. – P. 249–257.
4. Martinez J. What is adult education? : UNESCO answers / J. Martinez. – San Sebastian : UNESCO Training Centre-Florida Eskola, 2006. – 37 p.
5. McCullough K. O. Andragogy and community problem solving / K. O. McCullough // *Lifelong Learning: The Adult Years*. – 1978. – № 2. – P. 8.
6. Morris-Suzuki T. For and against NGOs' / Tessa Morris-Suzuki // *New Left Review*. – March/April, 2000. – P. 63–84.